

BETÄNKANDET SOU 2018:23 KONSTNÄR – OAVSETT VILLKOR? (Ku2018/00773/KO)

Konstnärsnämnden har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet *Konstnär – oavsett villkor?*

Svaret inleds med en övergripande kommentar och sammanfattning av våra huvudsakliga synpunkter. Vårt yttrande presenteras därefter i sin helhet med utgångspunkt i utredningens förslag och bedömningar i kapitel 1 och kapitel 9. Remissvaret innehåller följande delar:

- Inledning
- Sammanfattning
- Synpunkter med utgångspunkt i utredningens förslag och bedömningar

Vi svarar främst på de delar som berör Konstnärsnämndens uppdrag.

Beslut i ärendet

Beslut i detta ärende har fattats av Konstnärsnämndens styrelse, den 24 september 2018, efter föredragning av utredarna Stefan Ahlenius och Åsa Wall. I beredningen har även enhetscheferna Åsa Finnström och Cecilia Langemark samt utredare Bitte Jarl och deltagit.

INLEDNING

Konstnärsnämnden ser positivt på att utredningen valt att titta brett på konstnärernas förutsättningar. Det breda anslaget har dock, i vissa delar, resulterat i en för grund analys. Därför anser vi, på några punkter, att det behövs ytterligare utredning för att kunna ta ställning. Det gäller till exempel förslaget till ny bidragsförordning, liksom de förslag som härrör från direktivets instruktioner under rubriken *Förutsättningar för konstnärlig yrkesverksamhet i hela landet*.¹ Vi menar att utredningen inte i tillräckligt hög grad utgår ifrån direktivet och inte heller förankrar förslagen i Kultursamverkansmodellen, som idag är den grundläggande infrastrukturen för den nationella kulturpolitiken. Att dessutom göra en så stor förändring av förordningen för modellen som föreslås, kräver en helt annan problem- och konsekvensanalys, vilket gör att vi också här föreslår en särskild utredning.

Insatser för kultur i hela landet bottenar i en sedan länge pågående process: urbaniseringen. Den präglar hela samhället, inte minst dess värderingar. Storstadsperspektivet syns t.ex. i utredningens skrivningar om konstnärliga residens i regionerna (s. 165) där konstnärer, beroende på bostadsort, tillmäts helt olika marknader och status. Det här är synsätt som också präglar diskussion och debatt idag, vilket är försvårande för konstnärer som vill verka i andra delar av landet än storstadsregionerna. Denna aspekt av urbaniseringen menar vi att utredningen hade behövt lyfta in i sin analys.

Ett brett utbud av konst och kultur i hela landet är beroende av såväl lokalt verksamma konstnärer och kulturinstitutioner, som att konstnärer och konstnärliga produktioner (både inhemska och internationella) ges möjlighet att turnera runt om i landet. Vi vill framhålla att arbetsmarknaden för konstnärer alltså är särpräglad i jämförelse med arbetsmarknaden för befolkningen i övrigt. Det är en aspekt som utredningen hade behövt ha som grund för resonemangen i avsnittet *Kultur i hela landet*, men även i frågan om snedrekrytering till de konstnärliga utbildningarna och till yrket som sådant.

Utredningen har presenterat många värdefulla inblickar i det svårfångade konstnärspolitiska området. Samverkan och tillit är centrala begrepp genom hela utredningen, vilket vi uppskattar. Kultur- och konstnärspolitiken omfattar en rad myndigheter med olika uppdrag och sakområdeskunskap. Främjandeuppdraget kräver djup expertkunskap samt kontinuerlig, sakkunnig kunskapsuppbyggnad genom kartläggningar, analys och utredning. Det är denna expertkunskap som är nyckeln till en fungerande samverkan, genom vilken den bidrar till en större helhet. Vi ser fram emot en fortsatt utveckling av ett politikområde, som är en viktig del av hela vårt samhälle.

¹ Kommittédirektiv 2016:93

SAMMANFATTNING

Motiv och inriktning

Konstnärsnämnden stödjer utredningens förslag till motiv och inriktning i kapitel 9.2.1, men saknar skrivningar som rör:

- Medborgarperspektivet.
- Förutsättningarna för de yrkesverksamma konstnärerna att kunna basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete.
- Förbättrade möjligheter för internationellt konstnärligt utbyte.

Kultur i hela landet handlar om att samordna kommunala, regionala och statliga insatser

Konstnärsnämnden anser att utredningen kommer fram till få konkreta förslag om hur möjligheter att verka som professionell konstnär i hela landet kan förbättras (kapitel 9.5). Vi föreslår därför att en ny utredning tillsätts, med fokus på hur kultursamverkansmodellen påverkat konstnärers villkor och med direktiv att lämna konkreta förslag.

Konstnärsnämnden vill betona betydelsen av att den *professionella* konsten och kulturen värnas i nuvarande förordning för kultursamverkansmodellen. De av utredningen föreslagna förändringarna riskerar att långsamt nedmontera och urholka modellen. Konstnärsnämnden avstyrker därför utredningens förslag i kapitel 1.2 att helt ta bort verksamhetsområdesindelningen i förordningen (2010:2012). Vi delar däremot utredningens ambition att ge utrymme för nya konstnärliga uttryck och tillstyrker förslaget om ett mindre tillägg i slutet av § 8.

Vi vill framhålla betydelsen av att konstnärernas villkor ska vara en utpekad del av kultursamverkansmodellen. Utredningens förslag (kapitel 9.5.3) att tillföra 25 mnkr till det professionella kulturlivet och konstnärerna inom ramen för kultursamverkansmodellen är positivt. Vi anser dock att den föreslagna medelstilledningen är för liten för att kunna göra någon reell skillnad för de fria konstnärerna i regionerna.

Stipendier och bidrag – två former av ekonomiskt stöd

Konstnärsnämnden avstyrker förslaget till ny förordning i kapitel 1.3. Vi kan förstå utredningens ambition att på ett övergripande plan försöka förenkla stipendie- och bidragssystemen (kapitel 9.7). Vi anser dock att det inte går att sammanföra olika myndigheters bidrag på det sätt som utredningen gör. Konstnärsnämnden ser behov av nya förordningar, men anser att det behövs fördjupade analyser. Arbetet kring nya bidragsförordningar bör fortsätta i dialog mellan Kulturdepartementet, Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond.

Vi vill framhålla betydelsen av att *stipendierna* kvarstår som fria medel till konstnärer (kapitel 9.7.5), samt påtala att *bidragen* redan är knutna till projekt med preciserade ändamål. Konstnärsnämnden

avstyrker därmed utredningens förslag i kapitel 9.7.9 om ett generellt redovisningskrav för både stipendier och bidrag. Vi vill förtydliga att det är stor skillnad på *stipendier* som ska kunna användas fritt, eller som fördelas utan ansökan, och *bidrag* som ges till avgränsade ändamål samt är knutna till specifika kostnader.

Konstnärsnämnden vill poängtera att det finns ett grundläggande värde i att stipendier och bidrag till konstnärer huvudsakligen syftar till att främja konstnärlig kvalitet och utveckling. De ska alltså inte främst ses som en ekonomisk kompensation för låga arbetsinkomster.

Fysisk och juridisk person – en fungerande distinktion

Konstnärsnämnden avstyrker förslaget (kapitel 9.7.4) att Konstnärsnämndens och Sveriges författarfonds stipendier och bidrag till konstnärer ska kunna sökas av juridiska personer. Vi menar att förslaget bygger på en felaktig bedömning av konstnärers ökade näringsverksamhet. Ökningen består till största del av konstnärer med enskild firma. Dessa är fysiska personer, inte juridiska. Därför finns ingen anledning att juridiska personer ska kunna söka bidrag hos Konstnärsnämnden.

Vi vill poängtera att begreppen *fysisk person* och *juridisk person* alltså är en logisk och fungerande distinktion mellan Konstnärsnämndens, Sveriges författarfonds och Statens kulturråds bidragsgivning.

Konstnärers arbetsmarknad är alljämt särpräglad

Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att konstnärers arbetsmarknad har genomgått stora förändringar (kapitel 9.4.1), men vill framhålla att den fortsatt är att betrakta som särpräglad. Det är en viktig problemställning och utgångspunkt som saknas i utredningens förslag och bedömningar även rörande konstnärliga utbildningar, fortbildning och snedrekrytering (kapitel 9.2.3, 9.3.1, 9.3.2 och 9.3.4).

Samverkan – ett delat uppdrag

Konstnärsnämnden vill framhålla betydelsen av samverkan mellan statliga myndigheter, inom kulturområdet och tvärssektoriellt. För att samverkan ska bli verklighet är det av största vikt att uppdragen ges till samtliga berörda parter. Det gäller Konstnärsnämndens samverkan med Tillväxtverket rörande digitala tjänster och konstnärers företagande (kapitel 9.4.2 och 9.4.3) likväl som samverkan med Sida, Svenska institutet och Statens kulturråd för att främja konstnärernas roll i utvecklingssamarbetet (kapitel 9.4.5).

Konstnärsnämnden avstyrker förslaget om konstnärliga residens på statliga arbetsplatser. Vi tror inte på ett generellt uppdrag för myndigheter i denna fråga, då det kan upplevas som påtvingat.

Konstnärsnämnden tillstyrker däremot förslagen i kapitel 9.4.5 att myndigheten tillförs 10 miljoner för satsning på internationella residensprogram inom konstområden som idag saknar sådana.

Ökad tvärspektoriell samverkan och kunskap om trygghetssystemen

Den ekonomiska tryggheten vid sjukdom för konstnärer som har statliga stipendier (kapitel 9.8.1), är en fråga som Konstnärsnämnden menar bör ingå i beredningen av den parlamentariska socialförsäkringsutredningens förslag. Den sjukpenninggrundande inkomsten bör vara vilande för konstnärer med längre periodiska stipendier.

Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget att ett utredningsuppdrag bör ges till Skatteverket (kapitel 9.8.2), när det gäller frågor som innefattar social- och arbetslöshetsförsäkringen. Vi menar dock att det finns behov av att även inkludera Försäkringskassan och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Dessa myndigheter kan i samråd med Konstnärsnämnden ges i uppgift att klargöra tolkningarna i förhållande till olika konstnärsgupper.

Vi tillstyrker utredningens förslag i avsnitt 9.8.3 att konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering bör belysas närmare och att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att göra en sådan utredning. Den problematik som utredningen tar upp är en konsekvens av konstnärernas särskilda arbetsmarknad som präglas av få tillsvidareanställningar.

Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att tillsätta en utredning (kapitel 9.9.1) med uppdrag att utforma en pensionsmodell anpassad till konstnärer som är verksamma som egenföretagare och/eller har anställningar utan tjänstepension. Frågor som bör ingå i utredningen är insatser för ett livslångt lärande för att göra konstnärer uppdrags-/anställningsbara över tid, samt arbets-/uppdragsgivares ansvar att inte diskriminera äldre konstnärer från uppdrag eller arbetstillfällen.

Urholkade anslag

Konstnärsnämnden vill till sist lyfta betydelsen av utredningens förslag att samtliga konstnärspolitiskt relaterade anslag inom utgiftsområde 17 ska omfattas av statens pris- och löneomräkning för att skapa en hållbar utveckling som inte urholkar anslagen.

SYNPUNKTER MED UTGÅNGSPUNKT I UTREDNINGENS FÖRSLAG OCH BEDÖMNINGAR

1. FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

1.1 Förslag till förordning om statsbidrag till konstnärliga produktionshus för ungdomar

Konstnärliga produktionshus för ungdomar ligger inte inom Konstnärsnämndens verksamhetsområde. Vi väljer därför att inte kommentera utredningens förslag till förordning.

1.2 Förslag till förordning med ändring i förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

- Konstnärsnämnden avstyrker utredningens förslag om en så stor förändring av förordningen för kultursamverkansmodellen.

Vårt ställningstagande kommenteras under kapitel 9.5.3 nedan.

1.3 Förslag till förordning om statsbidrag till konstnärer

- Konstnärsnämnden avstyrker förslaget. Vi ser behov av nya förordningar, men anser att det behövs ytterligare analyser.

Bidragsförordningarna är centrala i Konstnärsnämndens verksamhet. Flera av de nuvarande förordningarna är gamla, några från 1970-talet, varför det finns behov av att se över dessa såväl innehållsmässigt som språkligt. Vi anser dock att de bakgrundstexter och analyser som utredningen presenterar i avsnitt 8.3, vilka leder fram till förslagen i avsnitt 9.7, inte alltid överensstämmer med hur bidragsgivningen fungerar idag (se vidare kapitel 9.7). Konstnärsnämnden ser behov av nya förordningar men anser att det behövs djupare analyser. Arbetet kring nya bidragsförordningar bör fortsätta i dialog mellan Kulturdepartementet, Konstnärsnämnden och Sveriges författarfond.

9.2 EN NY KONSTNÄRSPOLITIK

9.2.1 Motiv och inriktning

- Konstnärsnämnden stödjer utredningens förslag till motiv och inriktning för konstnärspolitiken, men vi saknar några viktiga aspekter, vilka redogörs för nedan.

Konstnärsnämnden uppfattar att förslaget om motiv och inriktning för konstnärspolitiken innehåller många viktiga förtydliganden: att konstens egenvärde och principen om armlängds avstånd hävdas, att konsten är en del av samhällsutvecklingen i hela landet samt att ansvaret för konstnärers villkor också gäller andra politikområden.

Vår bedömning är dock att det saknas tre viktiga komponenter. Den ena är *medborgarperspektivet*, som är kopplat till det nationella kulturpolitiska målet att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet.

Den andra är att *förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte*. Internationellt utbyte har betydelse för såväl den enskilde konstnärens utveckling som konstområdets utveckling i stort, men innebär också en breddning av arbetsmarknaden. Den tredje handlar om att *stärka förutsättningarna för de yrkesverksamma konstnärerna att kunna basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete*.

9.2.2 Konstnärsbegreppet

- Konstnärsnämnden stödjer utredningens användning av begreppet professionell konstnär för yrkesverksamma upphovspersoner och utövare inom samtliga konstområden.
- Konstnärsnämnden invänder mot användningen av begreppet "konstnärlighet" i utredningens förslag.

Begreppet konstnär används och förstås på olika sätt, vilket ibland skapar problem. Därför är det viktigt att det finns ett ramverk för hur begreppet hanteras inom kulturpolitiken. Konstnärsbegreppet uppfattas ofta som synonymt med begreppet bildkonstnär, men omfattar även upphovspersoner och utövare inom andra konstområden så som skådespelare, musiker, författare m.fl. Begreppet konstnär i denna, bredare mening motsvaras också av engelskans *artist*. Begreppet kulturskapare i relation till begreppet konstnär förklaras på ett bra sätt av utredningen på sidan 352.

Utredningen skriver däremot i sitt förslag att "[a]lla kända och ännu okända uttryck för konstnärlighet ska [...] omfattas av konstnärsbegreppet oavsett om det kan sorteras in i en känd genre eller konstform" (s. 351). Vi ser här en sammanblandning av begreppen konstnär och konstnärlighet. Begreppet konstnär omfattar yrkesverksamma upphovspersoner och utövare. De aktörer som inte äger någon form av upphovsrätt eller professionellt utövar en konstart bör inte heller omfattas av det konstnärsbegrepp som konstnärspolitikerna stödjer.

Vidare är det positivt att utredningen poängterar att begreppet professionell ska förstås i relation till ett yrkesfält. Konstnärsnämnden använder dock vanligen begreppet yrkesverksam istället för professionell konstnär.

Konstnärsnämndens synpunkter på relaterade begrepp i utredningen

- Konstnärsnämnden förespråkar en användning av det könsneutrala begreppet *upphovsperson* istället för *upphovsman*.

Begreppet upphovsman definieras i en not på sidan 73 med hänvisning till dess juridiska grund och används genom hela utredningen. En användning av begreppet upphovsperson hade istället inneburit en möjlighet att etablera en könsneutral benämning.

- Vidare ställer sig Konstnärsnämnden bakom utredningens resonemang kring att behålla nuvarande indelning av konstområden samt att det kräver öppenhet och flexibilitet i hantering och arbetssätt hos bidragsgivande myndigheter.

Till begrepps- och gränsdragningsfrågor hör även utredningens resonemang kring konstområdesindelningen. Frågan för utredningen har varit om det finns en öppenhet att inkludera nya uttryck, konstområden, professioner eller yrken (s. 73, 77, 97). Konstnärsnämnden instämmer i utredningens bedömning att nuvarande indelning fungerar om bidragsgivande myndigheter är flexibla vad gäller definitioner och arbetssätt. Vi menar att det är viktigt att behålla indelningen för att kunna följa ett konstområdes utveckling, tilldelning av statsanslag m.m.

9.2.3 Åtgärder för att stärka konstnärernas professionella arbete

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning av hur konstnärspolitiken bör förstärkas så att förutsättningarna för konstnärernas professionella arbete förbättras, men vill göra ett par tillägg.
- Konstnärsnämnden delar bedömningen att den ekonomiska ramen för konstnärspolitiken behöver ökas (se vidare kapitel 9.11 och 10 nedan).

Konstnärsnämnden instämmer till stora delar i utredningens bedömning av lämpliga åtgärder. Samtidigt vill vi framhålla att snedrekryteringen även beror på de otrygga ekonomiska och sociala villkor som möter många konstnärer, vilket säkerligen resulterar i att vissa väljer bort det som yrkesalternativ. Konstnärsnämnden delar uppfattningen att kulturinstitutionerna har ett konstnärspolitiskt ansvar att skapa anställningsformer som förenar konstnärliga behov, med den enskilde konstnärens behov av trygghet och utveckling. Till detta kommer betydelsen av en balanserad och fungerande upphovsrätt samt efterlevnaden av rekommenderade ersättningsmodeller och avtal (se vidare kapitel 9.6 nedan).

Ytterligare en aspekt i sammanhanget som vi vill lyfta fram är att insatser från kommuner och regioner har stor betydelse för att konstnärer ska kunna vara verksamma i hela landet. Insatserna kan vara allt från direkt stöd till konstnärer, till skapandet av en fungerande infrastruktur, t.ex. i form av ateljéstöd, scener, repetitionslokaler, turnéer och utställningar.

9.2.4 Måluppfyllelse

- Konstnärsnämnden delar utredningens uppfattning att konstnärspolitiken är en integrerad del av kulturpolitiken.

Utredningen betonar att de nuvarande stödordningarna i grunden fungerar väl. Konstnärsnämnden anser också, i linje med utredningen, att de behöver utvecklas och dess ekonomiska bas stärkas (se vidare kapitel 9.11 nedan).

9.3 DE KONSTNÄRLIGA UTBILDNINGARNA

9.3.1, 9.3.2 och 9.3.4 Allmänt om utbildningssystemet

- Konstnärnämnden instämmer i utredningens bedömning av de konstnärliga utbildningarnas betydelse och behovet av insatser för en breddad rekryteringsbas.
- Vi anser dock att bedömningen saknar en central aspekt, nämligen att de osäkra arbetsvillkoren för konstnärer är något som i väsentligt avseende bidrar till den sociala snedrekryteringen. Insatser för att förbättra villkoren för konstnärligt arbete, bör därför ses som en del i det strategiska arbetet för att minska snedrekryteringen.

Utredningen lägger stor vikt vid de konstnärliga högskolorna och missar det faktum att en stor andel av de professionellt verksamma konstnärerna, närmast sig yrket utifrån andra ingångar än högskolans.² Konstnärnämnden har inte uppfattat att det är en politisk vilja att den enda ingången till konstnärliga yrken ska vara de konstnärliga högskolorna. Högskoleutbildning är inte heller ett krav för att kunna söka stipendier och bidrag från Konstnärnämnden.

Däremot vill vi framhålla betydelsen av att yrkesverksamma konstnärer har möjlighet att kontinuerligt fortbilda sig (se vidare under kapitel 9.3.6 nedan).

9.3.3 Kulturskolans ansvar

I Konstnärnämndens yttrande om Kulturskoleutredningen³ var vi positiva till förslaget om nationella mål och en nationell stödstruktur för kulturskolorna. Vi oroade oss däremot över att satsningen innebar omprioriteringar inom kulturbudgeten och att reformutrymmet till stöd för konstnärerna riskerade att krympa.

9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar

- Konstnärnämnden tillstyrker förslaget om produktionshus för ungdomar, men med ett tillägg.

Konstnärnämnden uppfattar inte frågan om produktionshus som central för konstnärspolitiken. Vi är dock av uppfattningen att ett produktionshus i första hand bör ta sin utgångspunkt i en fungerande, gärna konstnärsdriven organisation, där det finns utrymme och vilja att med offentligt stöd vidga verksamheten riktad mot ungdomar. Om produktionshusets hela uppgift vore att enbart vara till för ungdomar, blir det svårt att dra en gräns gentemot kulturskoleverksamhet och ungdomshus, som idag drivs på kommunal nivå.

² Konstnärnämnden, 2016. *Konstnärernas demografi, ekonomi och sociala villkor*, sid 32.

³ SOU 2016:69. *En inkluderande kulturskola på egen grund*.

9.3.6 Fortbildning för konstnärer

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att de konstnärliga högskolorna kan ta ett större ansvar för att öka utbudet av vidareutbildningar för yrkesverksamma konstnärer, inte minst genom att utveckla distansutbildningar.
- Konstnärsnämnden anser att såväl behov som tillgång till kompetensutveckling behöver kartläggas.

Det är positivt att utredningen lyfter frågan om konstnärers fortbildning längre fram i karriären. Konstnärer har behov av ett livslångt lärande för att göra sig tillgängliga på arbetsmarknaden. Utöver att konkret inhämta kunskap, fungerar fortbildningsinsatser även som mötesplatser, där nya kontakter knyts och nätverk uppdateras/vidgas.

Förutom de konstnärliga högskolorna konstaterar utredningen att det finns andra utbildningsarrangörer. Till exempel föreslår utredningen att centrumbildningarna ska ges ett utökat uppdrag att arbeta med kompetensutveckling. Konstnärsnämnden anser att såväl behov som tillgång till kompetensutveckling behöver kartläggas. Behoven skiljer sig åt beroende på var en konstnär befinner sig i karriären, inom vilket konstområde man arbetar m.m., varför utbildningslängd och insatser behöver utformas olika.

Konstnärsnämnden vill förtydliga att konstnärernas särpräglade arbetsmarknad har stor betydelse som bakgrund i denna fråga. Allmänt på arbetsmarknaden betonas arbetsgivarnas ansvar för den fortlöpande kompetensutvecklingen i arbetet. Men då de yrkesverksamma konstnärerna sällan har tillsvidareanställningar, så får de i mycket begränsad utsträckning del av sådana insatser.

Det har tidigare föreslagits att konstnärer inom kulturella och kreativa näringar, genom Tillväxtverkets försorg, ska få kompetensutveckling i frågor om digitalisering.⁴ Inom den regionala organisationen finns även konsulenter med kunskap om vilken kompetensutveckling som efterfrågas av konstnärerna. Samarbeten mellan högskolor, centrumbildningar och regioner i dessa frågor kan, enligt vår mening, också vara värdefulla.

9.4 STÄRKT ARBETSMARKNAD FÖR KONSTNÄRER

9.4.1. Allmänt om arbetsmarknaden för konstnärer

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att konstnärers arbetsmarknad har genomgått stora förändringar samt att flera orsaker ligger bakom dessa förändringar. Vi delar även bedömningen att det behövs ett antal åtgärder för att stärka konstnärers arbetsmarknad.

⁴ SOU 2017:95, *Ett land att besöka*.

Vi vill däremot göra ett förtydligande, nämligen att *konstnärers arbetsmarknad alltjämt är att betrakta som särpräglad*.

I den inledande texten i kapitel 6.4, *Arbetsmarknaden för upphovsmän och utövare* (s. 134), ställer utredningen frågan om det är möjligt att fortsatt betrakta konstnärers arbetsmarknad som särpräglad, då delar av den övriga arbetsmarknaden närmar sig konstnärernas. Konstnärsnämnden vill här inledningsvis förklara varför vi ser konstnärers arbetsmarknad som fortsatt särpräglad och därigenom peka på vilka konstnärspolitiska åtgärder som kan förväntas vara mest verkningsfulla.

Av Konstnärsnämndens senaste undersökning rörande bl.a. inkomster⁵, framgår att förvärvsinkomstens sammansättning för konstnärgruppen skiljer sig åt från befolkningen i övrigt. Andelen personer med endast löneinkomst inom konstnärgruppen ligger på 58 procent medan den för befolkningen i övrigt ligger på 80 procent. Av rapporten framgår också att konstnärers inkomster generellt präglas av en större variation av olika inkomstslag (närlingsinkomst och/eller löneinkomst).

För den konstnärligt yrkesverksamma är yrket/professionen utgångspunkten. Kännetecknade är att de olika anlitandeformerna kombineras på ett oregelbundet sätt och att den enskilde konstnären ofta har ett stort antal arbets-/uppdragsgivare. Konstnärers företagande sker till största delen i form av enskild firma, där individen har ett personligt ansvar för företagets ekonomi. Konstnärer är i en ökande grad verksamma som kombinatorer⁶. Anlitandeformen är sekundär i förhållande till yrket och avgörs ofta av arbets- eller uppdragsgivaren. Kärnarbetskraften i konstnärliga verksamheter utgörs till stor del av visstidsanställda och/eller egenföretagare. Detta gäller även den konstnärliga arbetskraften i arbetsledande ställning. Motsvarande funktioner på den övriga arbetsmarknaden regleras och bemannas till största del med tillsvidareanställd personal.

Konstnärsnämnden instämmer i de resonemang som utredningen för kring betydelsen av att skapa överföringsmekanismer från de kreativa näringarna till de konstnärer vars arbete i mångt och mycket utgör grunden för dessa, och där digitaliseringen spelar en avgörande roll.

9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärers utövande

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att regeringen ska ta fram en samlad strategi för digitaliseringen av den offentligt finansierade kulturen.
- Vi tillstyrker även förslaget om att inrätta ett samordningssekretariat på Statens kulturråd, men med tillägget att Konstnärsnämnden bör ges en formell roll i sammanhanget.

⁵ Konstnärsnämnden, 2016. *Konstnärers demografi, inkomster och sociala villkor*, tabell 18, s. 94

⁶ För definition av begreppet kombinator se utredningens kapitel 6.4.5, s. 144 samt SOU 2003:21, *Konstnärerna och trygghetssystemen*.

Vad gäller förslaget om ett samordningssekretariat, är det viktigt att sträva efter balans mellan å ena sidan insatser för institution/publik/produktion och å andra sidan insatser för enskilda konstnärer och deras upphovsrätt. Därför förespråkar vi att Konstnärsnämnden ges en formell roll i sekretariatet. Dels för att vårt kärnuppdrag är att främja enskilda konstnärer och dels för att vi av utredningen föreslås analysera konstnärers förutsättningar att verka i det digitala landskapet.

- Vi tillstyrker förslaget att Konstnärsnämnden ges i uppdrag att analysera konstnärernas förutsättningar att verka i det digitala landskapet samt utveckla vår information och rådgivning till konstnärer avseende det digitala området.

För oss är det naturligt att en analys görs i samverkan med konstnärernas fackliga organisationer samt deras upphovsrättsorganisationer. Särskilt intressant är att utredningen föreslår samverkan med Patent- och registreringsverket. En förutsättning för sådan samverkan är dock att det ömsesidigt skrivs in i de båda myndigheternas regleringsbrev eller liknande.

- Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget att Tillväxtverket ges i uppdrag att främja konstnärers nyttjande av verkets tjänster som rör digitalisering.

Tillväxtverket bör i detta uppdrag samverka med Konstnärsnämnden. Deras digitala tjänster som nämns i utredningen har dessutom beröring med Konstnärsguiden⁷. Rådgivning och information till konstnärer behöver fortsatt utvecklas, varför Tillväxtverket och Konstnärsnämnden bör föra en kontinuerlig dialog om de digitala guiderna Verksam.se⁸ och Konstnärsguiden.

Utredningen skriver även att Statens kulturråd tillsammans med andra myndigheter ska utveckla en gemensam portal, för att erbjuda bättre service till de bidragssökande, vilket är positivt (s. 376). Konstnärsnämnden ser portalen som ett administrativt stöd till de sökande, där även information om bidragets effekter i relation till skatte- och trygghetssystem bör finnas med.

9.4.3 Uppdrag om kulturella och kreativa näringar

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att Tillväxtverket får i uppdrag att fortsatt utveckla analyser och strategier för att stärka kulturella och kreativa näringar i Sverige.

⁷ Konstnärsguiden är Konstnärsnämndens rådgivning om trygghetssystemen till konstnärer och finns tillgänglig på myndighetens hemsida.

⁸ Via webbportalen Verksam.se samlar myndigheterna Arbetsförmedlingen, Bolagsverket, Skatteverket och Tillväxtverket information och e-tjänster till den som ska starta eller driver företag.

Vi menar dessutom, att det tydligt (t.ex. i regleringsbrev) bör framgå att Tillväxtverket ska samverka med Konstnärsnämnden när det gäller den konstnärliga kärnan⁹ och konstnärers företagande.

Konstnärsnämnden delar utredningens syn på att de kulturella och kreativa näringarna är en viktig del av konstnärers arbetsmarknad och att det konstnärliga skapandet är kärnan för tillväxt i intilliggande näringar. Kunskapen om sambandet mellan konst och näringslivsutveckling behöver fortsatt stärkas och utvecklas samt leda fram till att den konstnärliga kärnan i större utsträckning finansieras av näringslivet. En väl fungerande och balanserad upphovsrätt är också ett viktigt fundament för den kulturella och kreativa näringen.

Konstnärsnämnden har under lång tid arbetat med att undersöka och analysera konstnärers ekonomiska och sociala villkor samt har i uppdrag att utveckla och medverka i insatser för att främja kulturella och kreativa näringar. Vi har djup kunskap om konstnärer och deras företagande och förmedlar information och rådgivning till företagande konstnärer bl.a. genom Konstnärsguiden. Genom Kulturbryggan fördelas delar av vår bidragsgivning även till intilliggande kulturella näringar.

Vidare anser vi att uppdraget om kulturella och kreativa näringar bör utgå från Kulturdepartementet och Näringsdepartementet gemensamt och inte som nu från Utrikesdepartementet. Det skulle innebära ett större fokus på utveckling och strategier som krävs för att skapa förutsättningar för kulturella och kreativa näringar i Sverige, och ta sin utgångspunkt i den nationella exportstrategin.

9.4.4 Svenska projekt i EU:s ramprogram

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att det är angeläget att medel från EU:s ramprogram Kreativa Europa, kommer det svenska konstlivet och konstnärer till del, samt att det ökar.

9.4.5 Stärkt arbetsmarknad genom residensprogram

- Konstnärsnämnden avstyrker förslaget om konstnärliga residens på statliga arbetsplatser. Konstnärsnämnden tror inte på ett generellt uppdrag för myndigheter, då det kan upplevas som påtvingat.

Vi kan tänka oss en utveckling av förslaget till att omfatta vissa myndigheter, alternativt bygga på en frivillighet med sökbara medel. Både myndighet och konstnär kommer att behöva metod- och processtöd för att insatserna ska bli värdefulla för alla inblandade parter.

Konstnärsnämnden är dessutom tveksam till att bolaget Tillt pekas ut som ensam förmedlande länk. Som ett exempel kan nämnas att Konstfrämjandet genomförde en liknande satsning inom projektet

⁹ Kulturekonomen David Throsby tänker sig KKN som en serie cirklar, med konsten och konstnärerna i mitten, den s.k. kärnan.

SKISS (2005-2011) där konstnärer anställdes och matchades ihop med arbetsplatser i olika kommuner och regioner i Sverige.

- Konstnärnämnden tillstyrker utredningens förslag att det ska inrättas internationella program inom konstområden där det idag saknas sådana.

Vi har drivit denna fråga under flera år och i budgetunderlag äskat medel, både för att utveckla befintliga program och utveckla nya program inom teater och film. Konstnärnämnden tog 2015 fram ett förslag till ett internationellt utbytesprogram för litterära upphovspersoner. Uppdraget genomfördes i samråd med Statens kulturråd och Sveriges författarfond.

- Vi tillstyrker förslaget att konstnärliga residens ska inrättas av Konstnärnämnden tillsammans med Sida, för att stärka en konstnärlig utveckling i Sverige och i utvecklingsländer. Vi ser dock behov av ett par förtydliganden.

Vi anser att förslaget behöver utarbetas ytterligare i dialog mellan berörda parter. Residensen bör ses som en del av ett bredare internationellt arbete. För att skapa meningsfullt internationellt utbyte, kan samarbete kring residens med fördel kombineras med andra former av utbyten och konstnärliga projekt. Det är viktigt att uppdraget om att samarbeta även ges till Sida samt delvis finansieras av dem.

Utredningen föreslår att Statens kulturråd, Sida och Svenska institutet tillsammans med Konstnärnämnden får ett gemensamt uppdrag att samverka för att främja konstnärernas roll i utvecklingssamarbetet (se s. 387). Konst och kultur kan ha en betydelsefull roll i bl.a. demokratiseringsprocesser, vilket utredningen lyfter. Vi vill samtidigt påminna om att det har skett en förskjutning inom svensk biståndsverksamhet, där stöd till kultur idag främst motiveras utifrån främjande av yttrandefrihet och demokratisering. Förskjutningen, menar Sida, har inneburit att kulturens egenvärde i utvecklingssamarbetet reduceras.¹⁰ Konstnärnämnden arbetar aktivt med att utvidga sverigebaserade konstnärers kontakter globalt, i syfte att understödja deras professionella utveckling och vidga deras arbetsmarknad. Vid genomförande av förslaget behöver samtliga myndigheter ges ett uppdrag att samverka. Det behöver också formuleras vad som avses med att ”främja konstnärernas roll i utvecklingssamarbetet”.

9.4.6 Offentliga inköp av konst

- Konstnärnämnden delar utredningens förslag att en procent av byggkostnaderna bör avsättas för satsningar på offentlig konst. Regeln bör dock vara flexibel och anpassas till enskilda projekts förutsättningar.

¹⁰ Sida, 2015. *Biståndet och Sidas roll i Politik för global utveckling – en underlagsrapport*, s. 21. (internt arbetsdokument).

Regeln bör även gälla när offentliga myndigheter låter privata aktörer bygga och därefter hyr ut till myndigheter, där kostnaden motsvarande en procent istället kan läggas på hyran. Likaså om offentlig tomtmark upplåts till privata byggherrar, är det möjligt att avtala om offentlig konst. I sammanhanget är det viktigt att lyfta fram att enprocentregeln inte endast tillämpas vid nybyggnation, utan även vid ombyggnad, tillbyggnad och yttre miljö.¹¹

- Konstnärsknämnden har inga synpunkter på utredningens förslag vad gäller omfördelning av Statens konstråds anslag.
- Konstnärsknämnden tillstyrker utredningens förslag att de statliga fastighetsbolagen ansvarar för att en enprocentregel efterlevs, vilket ska framgå av regeringens ägardirektiv till dem.

I rapporten *Ingen regel utan undantag* är en av slutsatserna att regeringen, genom direktiv, kan se till att enprocentregeln tillämpas inom statliga bolag, verk och myndigheter.¹²

Vi anser, liksom utredningen, att Upphandlingsmyndigheten kan stödja myndigheter inom stat, landsting och kommun vid upphandling av konst och offentliga miljögestaltningar. Samtidigt har Statens konstråd fått ett nytt uppdrag – *Kunskapsutveckling för offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer* – med syfte att möta till exempel kommuners behov av kompetensutveckling och praktisk rådgivning.

9.4.7 Konstens behov av mellanhänder

- Konstnärsknämnden tillstyrker förslaget om en utredning av förutsättningarna att etablera en allians för upphovspersoner, men med ett par tillägg.

Genom att ta upp frågan om en allians för upphovspersoner belyser utredningen det faktum att dessa grupper saknar de trygghetsskapande åtgärder som de befintliga allianserna erbjuder.

Konstnärsknämnden välkomnar därför en riktad insats för upphovspersoner, men ser ett behov av en utredning som tar ett brett grepp som inte enbart omfattar de befintliga alliansmodellerna. Utredningen bör pröva olika sätt att stärka de enskilda upphovspersonernas möjligheter att bedriva sin verksamhet i företagsform. Vi menar även att denna utredning bör inbegripa frågor om tillgång till trygghetssystem, möjlighet till kompetensutveckling och möjligheter till en sorts tjänstepensionsordning.

Vi föreslår dessutom att Konstnärsknämnden bör vara en part i utredningen.

- Konstnärsknämnden tillstyrker förslaget att centrubildningarna förstärks genom ökade möjligheter att delta i lokala och regionala noder samt genom att de tillförs ytterligare medel.

¹¹ Konstnärsknämnden, 2013. *Ingen regel utan undantag. Enprocentregeln för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö.*

¹² *Ibid.*

Centrumbildningarnas anslag har legat stilla under lång tid och behöver utökas i det fall de förväntas ta en större kompetensutvecklande och regional roll. I det regionala arbetet är det viktigt att inte en konkurrenssituation uppstår mellan dem och de regionala konsulenterna, utan att bägge parter har tydliga roller och förutsättningar att samarbeta. Centrumbildningarna är idag olika organiserade och arbetar utifrån sina områden på olika sätt, en variation som även framöver behöver möjliggöras.

- Konstnärsnämnden anser att utredningens användning av begreppet mellanhänder är för brett och otydligt. Emellanåt använder utredningen andra begrepp som mellanled, länk och brygga.

Konkret ger utredningen ett förslag på en allians för upphovspersoner och ett vidgat uppdrag till centrumbildningarna. Vi ser båda dessa organisationsformer som en länkfunktion mellan konstnärer och deras arbetsmarknad. Konstnärsnämnden vill framhålla vikten av mellanhänder men saknar en beskrivning av mellanhändernas roller inom olika konstområden, samt deras position och betydelse. Vi välkomnar därför en särskild kartläggning och/eller utredning i frågan.

9.4.8 Administrativt myndighetsstöd till konstnärer

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att myndigheternas information och service till konstnärer behöver förstärkas. Vi har dock ett par synpunkter.

Utredningen lyfter fram AF kultur media som ett gott exempel, men nämner inte det sedan länge formulerade förslaget om att även inom Försäkringskassan och Skatteverket utveckla likartade former av myndighetsstöd för konstnärer.

Både Verksamt.se och Konstnärsguiden lyfts av utredningen fram som bra administrativa stöd för konstnärer. Ett fortsatt behov finns för Tillväxtverket och Konstnärsnämnden att samverka kring guiderna vad det gäller innehåll, funktion och avgränsning.

Som vi skriver under 9.4.2 finns det behov av bättre service och stöd till de konstnärer som söker stipendier och bidrag. Därför är en gemensam portal för bidragsgivande myndigheter ett bra initiativ för att underlätta sökprocessen, där konstnärer samtidigt får information om stipendie- och bidragsgivningens effekter på skatte- och trygghetssystem.

9.5 KONST I HELA LANDET

Konstnärsnämnden anser att utredningens förslag inte lever upp till direktivet att dels *analysera hur införandet av kultursamverkansmodellen har påverkat förutsättningarna att verka som professionell konstnär* och dels *föreslå eventuella förändringar för att förbättra möjligheterna att verka som professionell konstnär i hela landet*.¹³ Kultursamverkansmodellen är den största reformen sedan införandet av en nationell kulturpolitik och är idag den bärande infrastrukturen för denna. Utredningen

¹³ Kommittédirektiv 2016:93

förankrar varken analys eller förslag i modellen i tillräckligt hög grad. Vi saknar också en analys av konsekvenserna för konstnärer, dels utifrån dagens förordning och dels enligt den föreslagna ändringen av förordningen för Kultursamverkansmodellen.

Utredningens resonemang om förutsättningarna för att vara verksam som konstnär i hela landet resulterar i ytterst få konkreta förslag. Frågan är dock central för konstnärspolitiken och vi föreslår därför att den utreds ytterligare.

9.5.1 Konstens betydelse i samhället

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att konst och kultur har en central betydelse för utvecklingen och sammanhållningen av landet, men menar att utredningen behöver tydliggöra statens roll i konstnärspolitiken.

Konst och kultur är till för alla medborgare. Människor boende i alla delar av landet omsluts av en nationell kulturpolitik. De statliga insatserna bör vara av karaktären att de främjar ett möte med konstnärliga uttryck var än man bor. De statliga myndigheterna bör samverka för att i möjligaste mån förstärka de respektive insatserna. Det statliga perspektivet är viktigt för helheten och för att kunna vara ett stöd för och komplettera insatser på regional och kommunal nivå.

9.5.2 Konstnärens förutsättningar att verka i regionerna

- Konstnärsnämnden instämmer i utredningens bedömning av förutsättningarna för yrkesverksamma konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner.
- Konstnärsnämnden anser däremot att staten skulle kunna göra mer för att underlätta konstnärers mobilitet inom och utom landet genom att:
 - Öka den statliga medelstillsdelningen för att inte urholka anslagen till institutionerna i regionerna samt för att kunna stödja konstnärsdrivna organisationer.
 - Öka det statliga stödet till nationella arrangörsnätverk.
 - Arbeta för konstnärliga högskolors samverkan med flera regioner.
 - Arbeta för en ökning av det nationella och internationella kulturutbytet.

Utredningen tar upp betydelsen av kulturinstitutioner, lokala/regionala kulturarrangörer och kulturorganisationer, högskolor m.m. samt sätter sin tillit till att digitaliseringen ska förbättra förutsättningarna för konstnärer att verka regionalt. Vi vill poängtera vikten av att institutioner och konstnärsdrivna organisationer i regionerna fungerar som ett nav för frilansande konstnärer och att dessa bör stärkas. Som det är nu har institutionernas ekonomiska ram ofta minskats genom att anslagen räknats upp för lite eller inte alls.¹⁴ För att bidra till att hela landet ska leva bör den statliga

¹⁴ Se Myndigheten för kulturanalys, 2017. *Dramatiska villkor. Länsteatrarnas ekonomiska handlingsutrymme 1980-2015. Rapport 2017:1.*

nivån, utifrån sitt helhetsperspektiv, också se över strukturerna för att underlätta turnéer och konstnärliga möten.

Utredningen skriver om de konstnärliga högskolemiljöernas betydelse för att skapa en kritisk massa. Högskolor finns på olika platser i landet, men inte i alla regioner. I Konstnärnsnämndens samtal med regionala företrädare har det framkommit att de konstnärliga högskolorna har stor betydelse som samverkanspart. Regioner som inte har tillgång till högskolor menar att de saknar det. Att stimulera samarbete mellan konstnärliga högskolor över regiongränser, kan därför vara en statlig angelägenhet.

Åtgärder för att förbättra konstnärers förutsättningar att bo och verka i regionerna, som regionala och kommunala insatser, återkommer vi till i avsnitt 9.5.3.

9.5.3 Kultursamverkansmodellen

Styrkan i kultursamverkansmodellen ligger i dialogformen och den samverkan mellan statliga, regionala och kommunala insatser som dialogerna synliggör. Dialogen utgör grunden för att utveckla tillit mellan parterna. Konstnärnsnämnden vill inledningsvis betona betydelsen av att den *professionella* konsten och kulturen värnas i nuvarande förordning för kultursamverkansmodellen.

Förslag rörande analys och utvärdering

- Konstnärnsnämnden tillstyrker utredningens förslag att konstnärernas villkor ska finnas med i kommande analyser och utvärderingar av kultursamverkansmodellen.
- Vi förespråkar också att regionerna själva, vid framtagandet av nya kulturplaner, gör en bedömning av utvecklingen. Det vore ett värdefullt underlag för dialog och kunskapsutbyte mellan region och stat, i linje med en mer tillitsbaserad styrning.

Konstnärnsnämnden ser liksom utredningen att Kultursamverkansmodellen bidragit till att konstnärers förutsättningar att vara verksamma, i större utsträckning blivit en regional angelägenhet. Utredningen påpekar att frågor om stöd i form av infrastruktur för konstnärligt skapande varit mer eller mindre framträdande i regionernas kulturplaner. Statens kulturråds styrelse fastställde inför 2017 prioriteringsprinciper i relation till de statliga kulturpolitiska målen, för fördelning av anslaget inom kultursamverkansmodellen. Samtidigt betonades vikten av att skapa goda förutsättningar för yrkesverksamma kulturskapare. Detta har gjort att frågor om konstnärers villkor lyfts i fler regionala kulturplaner än tidigare, vilket i sin tur visar på betydelsen av en tydlig statlig inriktning, för att sätta fokus på de konstnärspolitiska frågorna i hela landet.

Konstnärnsnämndens synpunkter på samråd med konstnärerna

Utredningen tar inte särskilt upp frågan om att samråd ska genomföras med konstnärerna i det regionala kulturplanarbetet. Detta är en central del i förordningen för kultursamverkansmodellen, varför vi vill förtydliga att samråden ska ge konstnärer möjlighet att lämna synpunkter inför

kulturplanearbetet samt yttra sig om utkastet till planen. Erfarenheten visar att det inte alltid är enkelt att hitta fungerande modeller som skapar verklig delaktighet bland konstnärerna. KLYS¹⁵ har varit en drivande kraft bakom inrättandet av regionala råd/referensgrupper för det fria kulturlivet och Konstnärsnämnden lyfter återkommande frågan om samråd med de yrkesverksamma konstnärerna i de årliga dialogerna med regionerna.

Förslag om förändrad förordning

- Konstnärsnämnden avstyrker utredningens förslag om förändring av förordningen för Kultursamverkansmodellen som innebär att de olika verksamhetsområdena tas bort. Konstnärsnämnden stödjer utredningens bedömning att styrningen av Kultursamverkansmodellen bör vara tillitsbaserad, men vi saknar en konsekvensanalys av vad föreslagen förändring skulle innebära ur ett konstnärsperspektiv.
- Konstnärsnämnden delar utredningens ambition att ge utrymme för nya konstnärliga uttryck genom förslaget om ett tillägg i slutet av § 8.

Genom nuvarande förordning värnas och lyfts den professionella konsten och kulturen fram. Vi ser en stor risk med att helt ta bort nuvarande indelningen i olika verksamhetsområden, då den också behövs för att få en överblick och kunna följa utvecklingen. Vi saknar även en konsekvensanalys av vad föreslagen förändring skulle innebära ur ett konstnärsperspektiv. Konstnärsnämnden delar dock utredningens ambition att ge utrymme för nya konstnärliga uttryck. Detta, menar vi, kan göras genom det mindre tillägg i nuvarande förordning som utredningen föreslår.

Eftersom modellens syfte är att skapa bättre samverkan mellan stat och region, anser Konstnärsnämnden att det är en stor fördel att statliga expertmyndigheter och regioner ges möjlighet att föra en dialog om vilka prioriteringar som kan och bör göras. Dialogen tjänar till att utveckla konst och kultur i hela landet, samtidigt som regionerna kan göra regionala prioriteringar. De utvecklingsbidrag som delas ut av Statens kulturråd möjliggör också nya regionala satsningar och prioriteringar.¹⁶

Förslag om att tillföra medel

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag om att tillföra Kultursamverkansmodellen 25 mnkr till det professionella kulturlivet och konstnärerna, men anser att den föreslagna medelstillelningen är för liten för att kunna göra någon reell skillnad för de fria konstnärerna i regionerna.
- Konstnärsnämnden vill understryka betydelsen av att konstnärernas villkor är en utpekad del i kultursamverkansmodellen.

¹⁵ Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd

¹⁶ Förordning 2010:2012, § 10-11

En fungerande regional infrastruktur för konstnärligt skapande består av olika samverkande delar: från stipendier och bidrag, till turnéstöd och visningsmöjligheter. Helt avgörande är dock de regionala kulturinstitutionerna. De fungerar som nav och är en central del av den regionala arbetsmarknaden, då de ofta ger frilansande yrkesverksamma konstnärer uppdrag och arbetstillfällen. Vi har därför svårt att se hur de föreslagna 25 mnkr skulle kunna få en reell påverkan.

När det gäller finansieringen av samverkansmodellen finns däremot anledning att instämma i utredningens bedömning om vikten av att följa kostnadsutvecklingen för löner och lokaler. Om så inte sker eller om finansieringen bygger på tillfälliga projektmedel snarare än långsiktiga verksamhetsbidrag, så är detta ogynnsamt ur ett konstnärspolitiskt perspektiv. Därför understryker vi betydelsen av att *konstnärernas villkor är, och fortsatt kommer att vara, en utpekad del i kultursamverkansmodellen.*

9.5.4 Kulturarrangörer i hela landet

- Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget att Statens kulturråd ges i uppdrag att följa upp och redovisa arrangörernas arbete, men med ett tillägg.

Konstnärsnämnden menar att den fördjupade analysen av de villkor som möter yrkesverksamma konstnärer, bör göras tillsammans av Konstnärsnämnden och Statens kulturråd, utifrån ett gemensamt uppdrag. De båda myndigheterna har med sina breda kontaktnät stora möjligheter att ge en mångfacetterad bild av arrangörernas arbete i hela landet.

9.5.5 Konstbildningens betydelse

- Konstnärsnämnden delar utredningens mening att den ideella konstbildningen och konstförmedlingen är viktiga delar av konstnärspolitiken, samt tillstyrker förslaget att organisationer och föreningar som verkar på området ges ett ökat anslag.

Lokala arrangörer och föreningar spelar, förutom den konstbildande rollen, också en viktig roll för konstnärers möjlighet att möta publik i hela landet. Samtidigt beskriver utredningen att dessa organisationer idag möter utmaningar och har allt svårare att nå ut. Här saknar Konstnärsnämnden en analys av varför och hur de skulle kunna arbeta annorlunda, eller om det är så att andra förmedlande länkar tagit vid och fått en större betydelse. En beskrivning av skillnader konstområden emellan och ett resonemang om betydelsen av dessa skillnader saknas också.

9.6 ERSÄTTNINGAR FÖR KONSTNÄRLIGT ARBETE

Övergripande vill Konstnärsnämnden peka på vikten av det samspel som finns mellan en väl fungerande upphovsrätt som – bland annat genom avtalslicenser och privatkopieringsersättning – ger konstnärerna betalt för sitt arbete i relation till offentlighetsrättsliga ersättningar och andra

konstnärspolitiska åtgärder. Om de upphovsrättsliga systemen inte ger upphovspersoner och utövare skäligen ersättningar, så ökar bördan på konstnärspolitiken.

Ett tydligt uttryck för det är tillsättandet av en utredning för att se över privatkopieringsersättningen.¹⁷ Här verkar bl.a. elektronikindustrin för att den nuvarande modellen för privatkopiering ska bytas ut mot en ordning som bygger på att upphovspersonerna ersätts via statsbudgeten. En sådan förändring kan givetvis komma att konkurrera med andra konstnärspolitiska insatser och går helt emot ambitionen om en breddad finansiering av konst och kultur.

9.6.1 Allmänt om offentliga ersättningssystem

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att de offentlighetsrättsliga ersättningssystemen som syftar till att ge konstnärer betalt för utfört arbete är centrala för många konstnärers möjlighet att leva på sitt konstnärskap.

Vi är dock tveksamma till att sammanföra olika offentlighetsrättsliga ersättningssystem (individuella och kollektiva system) med MU-avtalet, då de har olika orsaksbakgrund. Ersättningar som biblioteksersättning och visningsersättning relaterar till upphovspersoner och inskränkning i upphovsrättslagen. MU-avtalet har en upphovsrättslig del, men regler också direkt medverkan av bild- och formkonstnärer i samband med utställningar.

Det är viktigt att i sammanhanget poängtera att statliga stipendier och bidrag till konstnärer – som bland annat fördelas av Konstnärsnämnden – inte i första hand ska ses som ekonomiskt stöd, utan främst främjar konstnärlig kvalitet och utveckling.

9.6.2 Offentlighetsrättsliga ersättningar

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att visningsersättningen till bild- och formkonstnärer och biblioteksersättningen till litterära verk, bör finnas kvar i sin nuvarande form.

Vad det gäller bedömningen att göra en översyn av fonogramersättningen, så kan den vara befogad, men det vore välkommet med ett bredare perspektiv som också inkluderar frågan om e-böcker. Det gemensamma är bibliotekens förändrade roll genom digitaliseringen och därmed behovet av ersättningssystem som omfattar både e-böcker och audiovisuella medier som lånas ut av biblioteken.

Vi delar bedömningen att det är av vikt att löpande följa upp hur ersättningar fördelas och att eventuellt justera systemen vid behov.

¹⁷ Näringsutskottets betänkande 2017/18:NU14

9.6.3 MU-avtalet

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att flera myndigheter ska få i uppdrag att redovisa utbetald ersättning enligt MU-avtalet samt att utställningsarrangörer och främjande organisationer ges bättre möjligheter att följa avtalet genom att nuvarande anslag tillförs 5 mnkr.

Konstnärsnämnden anser att det vore önskvärt om redovisningen åter ingick i den årliga museistatistiken som Myndigheten för kulturanalys hämtar in. När det gäller tillämpningen av MU-avtalet så är det framförallt medverkandeersättningen som behöver utvecklas och stärkas. Ofta är det på kommunal nivå som tillämpningen av MU-avtalet är svagast, vilket utredningen inte berör. Konstnärsnämnden förordar att förslaget utsträcker sig till att alla arrangörer som hel- eller delfinansieras av staten ska vara skyldiga att följa MU-avtalet.

9.6.4 Upphovsrätten

- Konstnärsnämnden delar utredningens bedömning att upphovsrätten är central för konstnärernas möjligheter att kunna leva på sitt konstnärskap. Därför berör Konstnärsnämnden i sitt remissvar upphovsrätten på flera platser, se bland annat 9.4.2, 9.4.3, inledningen 9.6 och 9.6.1.

Upphovsrätten är en grundförutsättning för att de verk som konstnärerna skapar kommer medborgarna till del. Dessvärre är konstnärer nästan alltid den svagaste och mest utsatta parten i den kreativa näringskedjan, trots att de utgör grunden för den genom sina verk. Detta är något som utredningen delvis berör i kapitel 9.4.2 *Digitaliseringens påverkan på konstnärers yrkesutövande*, där konstnärernas svaga ställning som avtalslutande part och den obalans som finns mellan parterna beskrivs.

Ett viktigt arbete som kan stärka villkoren för upphovspersonerna pågår inom EU, inom ramen för ett direktiv på den digitala inre marknaden. Denna fråga kommer fortsatt vara viktig och behöver noggrant följas i EU-arbetet framöver. Det nationella ansvaret att genomföra de reformer som är nödvändiga för att stödja upphovspersoner och stärka deras förutsättningar att ta del av de intäkter som upphovsrätten skapar, kvarstår dock.

Något som utredningen inte berör är att upphovsrätten även omfattar en ideell rätt. Den ger upphovspersoner rätt att namnges när ett verk används av någon annan, vilket utöver erkännandet också är en förutsättning för att kunna få ersättning längre fram. Samtidigt ger det också upphovspersonen rätten att bestämma hur och när verket får användas. Den ideella rätten, tillsammans

med yttrandefriheten, är två sidor av samma mynt. FN konstaterar i en rapport om konstnärliga rättigheter¹⁸, att dessa rättigheter är att likställa med mänskliga rättigheter och inte kan förhandlas bort.

9.7 NYA BIDRAGSSYSTEM

Konstnärskommittén kan förstå utredningens vilja att försöka förenkla regelverket för de olika stipendie- och bidragssystem som de bidragsgivande myndigheterna har. Vi menar dock att det inte låter sig göras enligt utredningens förslag. Att som i förslaget i kapitel 8.3.1 (s. 258) slå samman konstnärsbidrag, verksamhetsbidrag och arbetsstipendium är inte lämpligt, varför vi nedan (under rubrik 9.7.6 och 9.7.9) behövt förklara arbetsstipendiernas särart. De bakgrundstexter och analyser som utredningen gör i kapitel 8.3, vilka leder fram till förslagen i kapitel 9.7, ger inte en fullständig och korrekt bild av den nuvarande bidragsmodellen. Våra svar nedan försöker därför förklara hur vissa delar av bidragsgivningen fungerar idag.

9.7.1 *Konstnär som samlingsbegrepp*

- Konstnärskommittén tillstyrker utredningens förslag att den statliga konstnärspolitiken ska utgå från begreppet konstnär som samlingsbegrepp samt att det i samma betydelse ska användas i styrdokument och författningar (se även avsnitt 9.2.2).

9.7.2 *Bredd, genreöverskridande och flexibilitet*

- Konstnärskommittén tillstyrker utredningens förslag om att de statliga regleringarna av statsbidrag ska möjliggöra en bred och flexibel hantering av bidrag, samt omfatta olika konstnärliga uttryck.

Generella, övergripande regelverk, ger ökad frihet för bidragsgivande myndigheter att utveckla och pröva nya former av bidrag och därmed anpassa tillämpningen efter nya behov och förutsättningar. Konstnärskommittén förordar därför mer öppet formulerade förordningar än de som gäller idag. Det ger bidragsgivande myndigheter möjlighet att ta fram ändamålsenliga villkor för tillämpningen. Med en tillitsbaserad styrning ökar flexibiliteten både avseende hantering av konstformer och konstuttryck samt möjligheten att pröva nya bidragsformer.

Konstnärskommittén använder idag arbetsgrupper med experter inom olika konstnärliga uttryck för bedömning av ansökningar. Ledamöterna/experterna i arbetsgrupperna byts regelbundet ut, vilket gör att ny kompetens ständigt tillförs. Vid konstområdesöverskridande ansökningar utbyts kunskap mellan arbetsgrupperna. Besluten tas gemensamt med alla experterna samlade. I de fall det saknas kompetens inom ett speciellt konstuttryck tas adjungerande experter in. Möjlighet finns också att skapa nya arbetsgrupper.

¹⁸ Konstnärskommittén, 2013. *Rätten till konstnärlig frihet och kreativitet. Rapport av Farida Shaheed, FN:s särskilda rapportör för kulturella rättigheter*. Konstnärskommitténs skriftserie, 2015:1

Vissa konstnärliga uttryck kan vara svåra att definiera eller placera inom ett specifikt konstområde. Rörlig bild, videokonst och ljudkonst är några exempel på detta. I utredningen lyfts frågan om dataspel ska jämföras med exempelvis musik och film vad gäller kulturpolitiska stöd. Konstnärskommittén vill i det här avseendet hänvisa till såväl Kulturbryggans som Bildkonstnärskommitténs bidragsgivning, där ansökningar inom dataspelsområdet respektive från konstnärer verksamma inom dataspel, hanteras på samma sätt som övriga inkomna ansökningar.

9.7.3 Konstnärlig kvalitet som tröskel

- Konstnärskommittén delar utredningens förslag om att beslut om stipendier och bidrag ska grundas på konstnärlig kvalitet.

Det finns ett grundläggande värde i att stipendier och bidrag till konstnärer huvudsakligen syftar till att främja konstnärlig kvalitet och utveckling, och att de inte främst ska ses som en ekonomisk kompensation för låga arbetsinkomster. Konstnärskommittén anser att utredningen hittat en lyckad formulering när de skriver att begreppet professionell konstnär ska förstås i relation till ett yrkesfält. Utredningen skriver också klokt att konstnärer inom områden som arkitektur, mode och design – fränsett tillämpningsgrad/industriell nytta – har ett behov av att utveckla sin konstnärliga kärna eller grundforskning (kapitel 9.7.2, s. 431).

9.7.4 Både fysiska och juridiska personer

- Konstnärskommittén avstyrker utredningens förslag om att bidrag och stipendier till konstnärer även ska kunna sökas av grupper och juridiska personer. Vi anser att bidrag och stipendier till konstnärer, liksom idag, ska kunna sökas av enskilda konstnärer, det vill säga fysiska personer.
- Konstnärskommittén tillstyrker förslaget att en grundläggande konstnärlig aktivitet är en nödvändig förutsättning för att komma ifråga för bidrag och stipendier.

Konstnärers ökade näringsverksamhet är ett av argumenten utredningen anger som orsak till att ta bort åtskillnaden mellan juridiska och fysiska personer. Det statistiska underlag som utredningen hänvisar till bygger på Konstnärskommitténs undersökningar¹⁹, som bl.a. visar att andelen konstnärer med enskild firma ökat över tid. Utredningens förslag bygger dock på en felaktig bedömning av läget. Konstnärer med enskild firma är fysiska personer, inte juridiska. Därför finns ingen anledning till att ändra systemen så att juridiska personer ska kunna söka bidrag och stipendier hos Konstnärskommittén. Skillnaden mellan juridiska och fysiska personer är alltså en fungerande och logisk distinktion mellan å ena sidan Konstnärskommitténs, Sveriges författarfonds och å andra sidan Statens kulturråds bidragsgivning.

¹⁹ Se t.ex. Konstnärskommitténs rapport från 2016. *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.

Redan idag kan en enskild individ söka projektbidrag hos Konstnärsnämnden för ett projekt som involverar en hel grupp eller flera medverkande. En bedömning görs då av den sökandes konstnärskap och projektet som sådant. Flera individer som tillhör samma grupp kan också, var och en, söka bidrag för en gemensam resa, internationellt kulturutbyte etc. Varje ansökan behandlas separat och en bedömning av den enskilde sökandes konstnärskap görs. Därmed stämmer inte det exempel med fyra dansare som tas upp i förslagstexten (s. 434).

För tydlighets skull vill vi nämna att Konstnärsnämnden inom myndigheten har ett undantag, då Kulturbryggans bidrag huvudsakligen ges till juridiska personer.

9.7.5 *Tre typer av bidrag och stipendier*

- Konstnärsnämnden delar utredningens förslag om att statsbidraget ska omfatta olika stipendie- och bidragsformer.
- Däremot anser vi att föreslagen indelning i olika bidragstyper är svår att förstå. Den modell vi idag arbetar utifrån skiljer istället på stipendier respektive bidrag till enskilda konstnärer. Utredningen blandar samman de olika stipendie- och bidragssystem som de bidragsgivande myndigheterna har, vilket resulterar i förslag som vi inte kan tillstyrka.

Konstnärsnämnden använder begreppet *stipendier* för fria medel där vi inte kräver någon återredovisning från konstnären, till exempel långtids- och arbetsstipendier. Begreppet *bidrag* används av Konstnärsnämnden för medel där vi kräver en redovisning av användningen, eftersom bidragen är avsedda för avgränsade och preciserade ändamål, till exempel resebidrag, internationellt kulturutbyte eller projektbidrag.

Arbetsstipendier och långtidsstipendier definieras nedan (kapitel 9.7.6. resp. 9.7.8). De liknar varandra men hanteras på olika sätt i regleringsbrevet, där antalet långtidsstipendier och storleken på desamma regleras. Storleken på arbetsstipendierna beslutas av arbetsgrupperna och skiljer sig mellan konstområdena. Projektbidrag definieras nedan, under rubrik 9.7.7.

Internationella stipendier och bidrag innefattar idag internationellt kulturutbyte, resebidrag och residens. Dessa är vare sig arbetsstipendier eller projektbidrag, varför det skulle vara svårt att placera in dem under någon av utredningen föreslagna rubriker.

- Konstnärsnämnden tar inte ställning till förslaget om att utrymme ska ges för mer preciserade ändamål med bidragen, då utredningen inte anger vad dessa preciserade ändamål kan vara.

Ändamålet med stipendie- och bidragsgivningen till konstnärer är idag tydligt och ger stort utrymme för den konstnärliga friheten. Eftersom utredningen inte närmare anger vad de menar med ”mer preciserade ändamål” kan vi inte tillstyrka förslaget. Vi vill samtidigt understryka betydelsen av att

stipendierna kvarstår som fria medel till konstnärerna. Bidragen är redan knutna till mer preciserade ändamål (se vidare under kapitel 9.7.9 nedan).

9.7.6 Arbetsstipendier

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag om att arbetsstipendium införs som begrepp för att tydliggöra skillnaden mot exempelvis projektbidrag.

Konstnärsnämnden har med stöd av nuvarande förordningen fördelat ”konstnärsbidrag”, vilka haft karaktären av arbetsstipendier, dvs. varit personliga och ovillkorade vad gäller den konstnärliga verksamhetens inriktning. Dessa stipendier tar sikte på den enskilda konstnärens dokumenterade verksamhet och dess konstnärliga kvalitet. Stipendier som utbetalas i högst två år i följd är också skattebefriade med stöd av skattelagstiftningen.

Konstnärsnämnden delar inte heller utredningens resonemang om att arbetsstipendier även ska kunna lämnas till kritiker, curators, mellanhänder och för internationellt kulturutbyte (se vidare i vårt svar om mellanhänder 9.4.7 samt ovan 9.7.4 *Fysiska och juridiska personer* och 9.7.5 *Tre typer av stipendier och bidrag*).

9.7.7 Projektbidrag

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag om definition av projektbidrag men med ett tillägg.

Konstnärsnämndens projektbidrag ger yrkesverksamma konstnärer möjlighet att själva initiera projekt, utan att vara beroende av samarbete med juridiska personer (organisationer eller institutioner), vilka har andra finansieringsmöjligheter. På så sätt stärks konstnärernas ställning och de blir inte enbart underleverantörer.

Vi menar därför att Konstnärsnämndens projektbidrag även fortsatt bör gå till fysiska personer. Projektbidragens användning återredovisas redan idag regelmässigt.

9.7.8 Långtidsstipendier

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag om definition av långtidsstipendier.

Långtidsstipendier bör även fortsättningsvis, liksom arbetsstipendier, vara personliga och ovillkorade vad gäller den konstnärliga verksamhetens inriktning. De ger konstnärer under en längre tid en arbetsmässig trygghet för sin konstnärliga utveckling. Idag kan långtidsstipendier fördelas även utan ansökan vilket vi förordar ska kunna ske även fortsättningsvis.

9.7.9 Redovisning av bidrag

- Konstnärskommittén avstyrker utredningens förslag om ett generellt redovisningskrav för de konstnärer som fått bidrag eller stipendier.

Projektbidrag och bidrag för resor/internationella utbyten, ges för avgränsade ändamål, där vi redan idag inhämtar redogörelser för användningen av tilldelade medel. Den speciella karaktär som arbetsstipendier har gör att det inte bör införas ett generellt återredovisningskrav på mottagaren. Arbetsstipendier är strikt personliga och ges till konstnärer utan villkor och krav på vilken inriktning den fortsatta konstnärliga verksamheten ska ta. Ett förordningsstyrt krav på återredovisning av arbetsstipendier riskerar även att ifrågasätta de speciella skatteregler som finns för stipendier, dvs. skattefria om högst två år. Konstnärskommitténs behov av uppföljning och utvärdering av stipendie- och bidragsverksamheten tar istället stöd i enkäter eller liknande till mottagaren.

9.7.10 En ny fond för stöd till bild- och formkonstnärer

- Konstnärskommittén tillstyrker utredningens förslag om en konstavgift vid andrahandsförsäljning av bild- och formkonst, som inte omfattas av följerrätten, med vissa förtydliganden.

Medlen bör som utredningen skriver administreras av Konstnärskommittén, förslagsvis genom Bildkonstnärskommittén och bör liksom övriga bidrag och stipendier fördelas utifrån konstnärlig kvalitet. Däremot skulle, enligt vårt förmenande, tillskottet kunna hanteras i en särskild ordning och möjliggöra en utveckling av nya stödformer riktade till särskilda ändamål eller till speciella grupper av bild- och formkonstnärer.

Utredningen preciserar dock inte hur inkasseringen ska gå till. Konstnärskommittén ser ingen möjlighet att bygga upp ett eget inkasseringssystem, utan föreslår att nuvarande inkasserande organisation av följerrätt, Bildupphovsrätt i Sverige, även hanterar den nya avgiften.

9.8 KONSTNÄRERNAS SOCIALA TRYGGHET M.M.

9.8.1 Socialförsäkring och a-kassa

- Konstnärskommittén delar utredningens bedömning att konstnärerna har behov av bättre information och tillstyrker därför att Försäkringskassan bör utveckla dialogen med konstnärskommittén, men med ett tillägg.

Vi anser även att Skatteverket bör utveckla en dialog med konstnärskommittén, företrädesvis genom KLYS. För att knyta an till vad vi säger tidigare under 9.4.8, om behovet av särskild kompetens, kan ett första steg vara att finna former för en mer strukturerad dialog mellan Försäkringskassan, Skatteverket och Konstnärskommittén.

- Konstnärnämnden delar även utredningens bedömning att de bidragsgivande organisationerna som fördelar stipendier och bidrag till enskilda konstnärer, bör utveckla gemensam information om hur olika konstnärstöd påverkar trygghetssystemen.

Vi föreslår att Konstnärnämnden kan vara samordnande för ett sådant informationsansvar i samverkan med Sveriges författarfond och Statens musikverk.

Konstnärnämnden vill i sammanhanget återigen understryka behovet av särskild kompetens inom Försäkringskassan och Skatteverket. Förändringar på skatte- och trygghetssystem kan få oväntade konsekvenser för konstnärspolitiken och bör uppmärksammas inom fler politikområden än kulturpolitikens.

Konstnärnämndens synpunkter rörande konstnärers sjukpenninggrundande inkomst, s. 234-238

På ett övergripande plan finner Konstnärnämnden det positivt att utredningen lagt stor vikt vid frågor som rör konstnärernas förhållande till de sociala trygghetssystemen. Vad det gäller den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI), så ger troligen en övergång till elektroniska inkomstuppgifter bättre förutsättningar, för mer rättvisande ersättningar till de konstnärer som har kortvariga och/eller varierande tjänsteinkomster. För konstnärer med enskild firma eller med olika inkomstslag (s.k. kombinatorer) är det alltså svårt att beräkna den sjukpenninggrundande inkomsten. Av detta skäl finns det anledning att särskilt följa hur införandet av e-inkomst påverkar konstnärers arbetsmarknad.

Den ekonomiska tryggheten vid sjukdom för konstnärer som har statliga stipendier, är en fråga som Konstnärnämnden menar bör ingå i beredningen av parlamentariska socialförsäkringsutredningens förslag. Den sjukpenninggrundande inkomsten bör vara vilande för konstnärer med längre statliga stipendier (periodiska stipendier). Vår erfarenhet är att konstnärer i samband med längre stipendier förändrar sin övriga inkomstsituation, så att de vid utgången av en stipendieperiod kan ha en nollad sjukpenninggrundad inkomst. Vi menar därför att konstnärer bör ha samma sjukpenninggrundande inkomst vid utgången av en längre stipendieperiod (stipendier över två år) som vid ingången. Vi anser även att den ingående sjukpenninggrundande inkomsten bör prisuppräknas, då en stipendieperiod kan sträcka sig över 10 år.

Konstnärnämndens synpunkter rörande arbetslöshetsersättningen, s. 241-245

Utredningens resonemang och förslag kring arbetslöshetsförsäkringen är begränsade. Det enda förslag som lämnas är att den kommande utredningen om arbetslöshetsförsäkringen, bör pröva frågan om att stipendier ska vara överhoppningsbara i förhållande till a-kassan. Detta är en bedömning som Konstnärnämnden delar och en fråga som med fördel kan prövas av den tillsatta utredningen *En ny arbetslöshetsförsäkring för fler, grundad på inkomster* (dir 2018:18).

De stora problemen för de konstnärligt yrkesverksamma i relation till arbetslöshetsförsäkringen, gäller dock andra frågor. En är effekterna av den så kallade deltidsbegränsningen som innebär att även den med oregelbunden anställning, som arbetar och söker arbete på heltid, drabbas negativt av begränsningsreglerna. De regler som nyligen infördes rörande deltidsbegränsningen kommer endast marginellt att förbättra situationen.

En annan svårighet är att arbetslöshetsförsäkringens regler rörande uppdragstagare innebär att även den som har och söker anställningar som arbetstagare, men har många olika arbetsgivare, riskerar att klassificeras som självständig uppdragstagare, dvs. ses som företagare. Därmed förloras rätten till ersättning som arbetstagare. Samtidigt finns i dessa fall en risk för att man blir återbetalningsskyldig för redan utbetalade arbetslöshetsersättningar som arbetstagare.

En tredje svårighet är att det som huvudregel inte är möjligt att kombinera anställningar med företagande. För de med konstnärlig verksamhet borde företagande som bisyssla generellt accepteras i högre grad. Konstnärnämnden menar att de frågor som tas upp bör föras in i den nyligen tillsatta utredningen kring arbetslöshetsförsäkringen²⁰, vilket konstnärspolitiska utredningen även nämner.

9.8.2 Vissa skattefrågor

Konstnärnämnden vill, på ett övergripande plan, peka på kulturmomsens betydelse och dess kulturpolitiska grund i att stimulera konsumtion av kultur. Det vore olyckligt om de problemställningar som berörs blir argument för att ifrågasätta ordningen som sådan.

- Mot denna bakgrund delar Konstnärnämnden ändå utredningens bedömning att det är angeläget att se över nuvarande momssatser inom kulturområdet och att dessa utvecklas till att bli mer teknikneutrala samt likvärdiga för olika konstnärliga uttryck.

Utöver att mervärdesskatten slår orättvist eller ologiskt mot digitala produkter eller olika sorters framföranden, skapar även mängden av olika momssatser stora problem. Till exempel kan en yrkeskår omfattas av samtliga momssatser, vilket kan leda till avgränsnings- och redovisningssvårigheter. Likaså kan det inom en och samma yrkeskår, beroende på teknik, vara olika momssats för liknande typ av konstverk.

- Konstnärnämnden ser positivt på att lägga ett utredningsuppdrag på Skatteverket när det gäller frågor som innefattar social- och arbetslöshetsförsäkringen. Vi menar dock att det finns behov av att även inkludera Försäkringskassan och Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen. Dessa myndigheter kan i samråd med Konstnärnämnden klargöra tolkningarna i förhållande till olika konstnärsgupper.

²⁰ *En ny arbetslöshetsförsäkring för fler, grundad på inkomster* (dir 2018:18)

Utredningen tar upp tre frågor som föreslås bli föremål för en utredning. Den första gäller konsekvenserna av en avregistrering av företag inom arbetslöshetsförsäkringen, den andra tolkningen av uppdragstagarbegreppet främst kopplat till socialförsäkringssystemet och den tredje spridningen av inkomst över olika inkomstår.

Ett särskilt problem i sammanhanget är att avgränsningen mellan arbetstagare och företagare inte är enhetlig. Den skiljer sig mellan skatteområdet, socialförsäkringarna, arbetslöshetsförsäkringen och i arbetsrätten. Skillnaderna är tydliga i förhållande till begreppet uppdragstagar, som kan avse både arbetstagare och företagare, och där det inte finns någon enhetlig tillämpning mellan de olika rättsområdena.

Konstnärernas särpräglade arbetsmarknad gör att dessa avgränsningsproblem blir särskilt påtagliga. De konstnärligt yrkesverksamma och deras uppdragsgivare har svårt att navigera på en arbetsmarknad där många konstnärer tvingas vara kombinatorer med skiftande anlitandeformer.

9.8.3 Friskvård, arbetsskador och rehabilitering

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att närmare belysa frågan om konstnärers friskvård, arbetsskador och rehabilitering samt att vi som myndighet ges i uppdrag att göra en sådan utredning för att ge en bättre bild av konstnärsguppens problem.

Den problematik som utredningen tar upp är också en konsekvens av konstnärernas särskilda arbetsmarknad som präglas av få tillsvidareanställningar. Konstnärer är i stor utsträckning frilansande, antingen som tidsbegränsat anställda, företagare eller både och, så kallade kombinatorer. Oavsett anlitandeform har dessa grupper återkommande perioder utan uppdrag eller arbetslöshet.

På arbetsmarknaden i stort har arbetsgivare ett tydligt ansvar för att hantera dessa frågor. Stadigvarande arbetsgivare, som kan och vill ta ett sådant ansvar, saknas ofta på kulturområdet. Det är ett strukturellt problem, som inte enbart löses genom en undersökning. Detta problem bör mer övergripande kopplas ihop med andra frågor kring konstnärers svårigheter på arbetsmarknaden.

9.9 KONSTNÄRERNA OCH PENSIONERNA

9.9.1 Förbättrade pensioner för konstnärer

- Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget att tillsätta en utredning som ges i uppdrag att fördjupa kunskapen om konstnärernas pensioner och pensionssystemets effekter för yrkesverksamma konstnärer.
- Konstnärsnämnden tillstyrker även förslaget om att ge Konstnärsnämnden ett uppdrag att förbättra konstnärernas kunskap om pensionssystemet.

Utredningen har på ett förtjänstfullt sätt belyst pensionsfrågorna som under lång tid kommit i skymundan inom konstnärspolitiken. Utredningen lyfter särskilt fram att flertalet yrkesverksamma konstnärer inte har tillgång till tjänstepension, vilken i dagens pensionssystem har en avgörande betydelse för den slutliga pensionen. Det statistiska underlag som Konstnärsnämnden bistod utredningen med, ger en bild av dagens pensionärer i konstnärgruppen, vilka samtliga i någon grad, har del av det äldre pensionssystemet. Som framgår av utredningen så kommer dock, om inget görs, konstnärernas redan idag överlag låga pensioner att ytterligare urholkas under de närmsta decennierna. Allt fler kommer att bli beroende av garantipension och bostadstillägg, vilka finansieras över statsbudgeten.

Förslaget att en utredning tillsätts, med uppdrag att utforma en modell anpassad till konstnärer som är verksamma som egenföretagare och/eller har anställningar utan tjänstepension, är positivt. Frågor som bör ingå i utredningen är insatser för ett livslångt lärande för att göra konstnärer uppdrag/anställningsbara över tid, liksom arbetsgivares/uppdragsgivares ansvar att inte diskriminera äldre konstnärer från uppdrag eller arbetstillfällen.

Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att ge myndigheten ett uppdrag att förbättra konstnärernas kunskap om pensionssystemet, vilket i ett senare skede kan kopplas samman med eventuell uppbyggnad av en tjänstepensionsordning inom konstnärssområdet. Konstnärsnämnden förmedlar redan idag, genom Konstnärsguiden, betydande information om pension anpassad för konstnärer och kommer under hösten 2018 även att ge ut en särskild skrift om pension för konstnärgruppen.

9.10 FÖRVALTNINGEN AV KONSTNÄRSPOLITIKEN

9.10.1 Den statliga styrningen

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag som rör den statliga styrningen.

Precis som utredningen understryker, bygger den statliga styrningen inom konstnärspolitiken på principen om armlängds avstånd. Konstnärsnämnden ser ett stort värde i att minska detaljeringsgraden gällande bidragsförordningarna. Att på myndigheten ha möjlighet att utforma de närmare kriterierna kring bidragsgivning, innebär en möjlighet att ta till vara kunskap och expertis samt en möjlighet att enklare kunna anpassa regelverket till nya behov och förutsättningar.

Utredningens förslag att se konstnärernas arbetsmarknad i ett vidare perspektiv, som berör olika samhällsområden, är en viktig grundläggande ansats.

9.10.2 Organisationsstruktur

- Konstnärsnämnden instämmer med utredningens bedömning rörande myndighetsstrukturens funktion och anser att den är ändamålsenlig och anpassad efter konstnärernas behov. En fungerande samverkan mellan bidragsgivande myndigheter är dock viktig.
- Konstnärsnämnden är positiv till att samverkan med Statens musikverk förs in i bidragsförordningen.

Vi menar att det är bra med en tydlighet kring myndigheternas olika uppdrag. Det är av stor vikt att det finns en myndighet som fördelar stipendier och bidrag till enskilda konstnärer och som också genom andra främjande åtgärder verkar för konstnärers förbättrade villkor. Fördelen med den nuvarande organisationsformen är att Konstnärsnämnden har ett renodlat uppdrag och därmed ges möjlighet att ha den enskilde konstnären i fokus. En stark konstnärspolitik kräver samverkan mellan myndigheter, både inom kulturområdet och med andra politikområden. En förutsättning för det är dels djup sakkunskap hos respektive part (se 9.10.4 nedan) och dels att tydliga uppdrag ges till de myndigheter som ska samverka, gärna med utpekandet av en sammankallande myndighet som ges huvudansvar.

9.10.3 Bedömningsgrupper

- Utredningen menar i sitt förslag att bedömningsgrupperna ska finnas kvar, en uppfattning som Konstnärsnämnden tillstyrker.
- Konstnärsnämnden delar bedömningen att det är viktigt att myndigheterna är tydliga utåt med gruppernas arbetssätt, tillsättning m.m.

Konstnärsnämndens arbetsgrupper för bedömning och beslut utgör kärnan i stipendie- och bidragsverksamheten och precis som utredningen framhåller ger expertkunskapen legitimitet åt verksamheten. Vi håller med om vikten av transperens i arbetssätt och ser behov av att denna utvecklas.

9.10.4 Analys och information

- Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget att utveckla vårt uppdrag att bevaka och informera om konstnärernas ekonomiska och sociala villkor.

Konstnärsnämnden har som ett av sina främsta uppdrag att analysera och rapportera om konstnärernas ekonomiska och sociala situation.²¹ Detta arbete utgör en viktig grund för att främja konstnärers villkor. Analyser och rapporter används som kunskapsunderlag i regeringens överväganden vad gäller konstnärspolitiken, men också på regional och kommunal nivå. Vi noterar med glädje att föreliggande utredning i flera av de viktigare resonemangen utgår från myndighetens rapporter. Myndighetens

²¹ Förordning (2007:1199) med instruktion för Konstnärsnämnden

kunskapsuppbyggande verksamhet är idag till största delen egeninitierad. Ett utökad och fördjupat uppdrag på området kräver dock utökade resurser.

- Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget att analysera, synliggöra samt i högre grad samverka med Myndigheten för kulturanalys och med myndigheter på andra politikområden om alternativa vägar till konstnärskapet.

Samverkan sker redan idag med olika myndigheter och organisationer, för att bygga upp vår egen kunskap, men också för att sprida kunskap om konstnärernas villkor. Myndigheten för kulturanalys är en fristående utvärderingsmyndighet för hela kulturområdet, vars uppdrag endast undantagsvis berör konstnärernas villkor. Konstnärsnämnden har inlett en dialog med Myndigheten för kulturanalys om möjligheten att samverka kring viss statistik. Vi instämmer med utredningen att samverka om ”alternativa vägar till konstnärskapet” (s. 461), kanske i än högre grad, berör myndigheter inom andra politikområden. Så som vi poängterat på flera ställen ovan är det av största vikt att även dessa myndigheter ges ett uppdrag att samverka i frågan.

9.11 BUDGETFRÅGOR

9.11.1 Konstnärspolitikens budgetram

- Konstnärsnämnden tillstyrker förslaget om en utökad budgetram för konstnärspolitik.

På ett övergripande plan välkomnar Konstnärsnämnden utredningens bedömning av behovet av en ökad budgetram för de konstnärspolitiska insatserna samt behovet av en breddad finansiering. I utredningens direktiv står att utgångspunkten ska vara oförändrade kostnadsramar för den statliga kulturpolitiken. Det finns dock argument för en ekonomisk förstärkning av konstnärspolitik från andra politikområden. Rätt utformade konstnärspolitiska insatser kommunicerar med budgetramar inom andra politikområden. Idag tenderar konstnärspolitik att finansiera insatser som naturligt skulle kunna härledas till andra politikområden. Utifrån det som utredningen berör i sina texter kan en breddad finansiering till exempel kopplas till näringspolitik, biståndspolitik samt framförallt arbetsmarknadspolitik.

Givet skrivningarna om finansiering, så är vår bedömning att utredningen inte har tydliggjort att de omprioriteringar som svarar upp mot förslaget verkligen kan göras inom utgiftsområde 17. Vi vill därför framhålla att det är viktigt att utgå från en prioritering av olika förslag och analysera vilka delar som gör störst nytta för konstnärernas villkor.

Utredningen har inte heller analyserat konsekvenserna på myndighetsnivå eller vilket resurstillskott som krävs för t.ex. nya uppdrag. Utifrån utredningens förslag är det inte möjligt att fullt ut uppskatta

vilka resurser som kommer att krävas inom Konstnärsnämnden. Vår bedömning är att vi i dialog med Kulturdepartementet behöver återkomma till de frågorna i ett senare skede.

9.11.2 Pris- och löneomräkning

- Konstnärsnämnden tillstyrker utredningens förslag att samtliga konstnärspolitiskt relaterade anslag inom utgiftsområde 17 ska omfattas av statens pris- och löneuppräknings.

En sådan åtgärd stärker långsiktigt konstnärers förutsättning att kunna basera sin försörjning på ersättningar för utfört konstnärligt arbete. En längre tids urholkning av anslagen har påverkat konstnärers försörjningsmöjlighet, genom att ersättningar och löner stått stilla eller t.o.m. successivt pressats ned.

Idag tenderar höjningar av de konstnärspolitiska anslagen att beskrivas som att det skapas reformutrymme, medan det i praktiken ofta handlar om att återställa värdet av tidigare beslutade insatser.